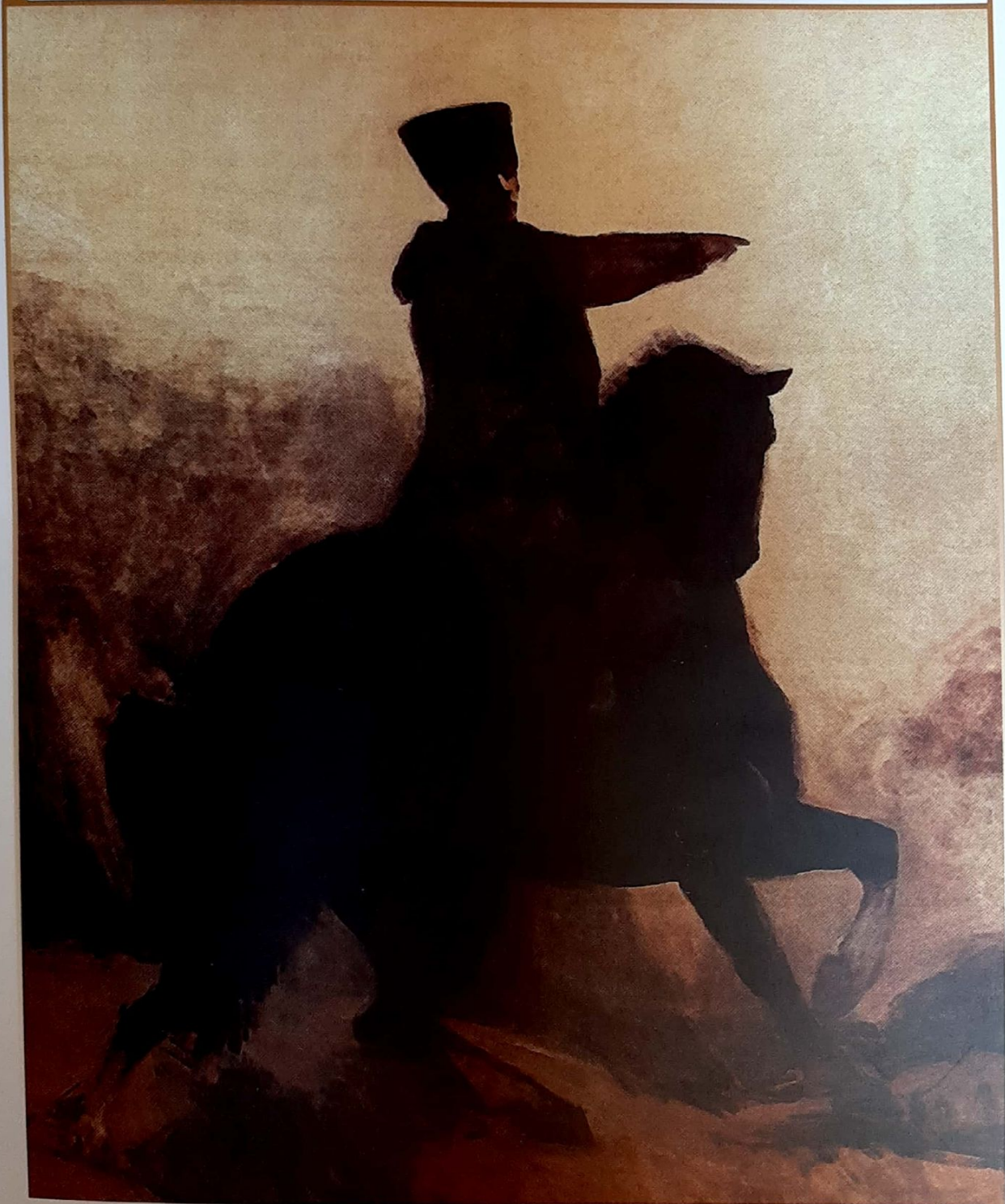

TÜRK YURDU

HAZİRAN 2023 • YIL 112 • SAYI 430 • FİYAT 100 TL

TÜRK YURDU

Türk Ocakları Genel Merkezi Aylık Yayın Organıdır.
Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi
Yerel Süreli Yayın • Basıldığı Tarih: 01.06.2023 • ISSN 1300-2333
Devre: 7 • Cilt: 43 (75) • Sayı: 430 (791) • Yıl: 112

KURUCUSU

Yusuf AKÇURA

SAHİBİ

Prof. Dr. Mehmet ÖZ

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ

Ayşegül Büşra PAKSOY

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Yusuf GÜNAYDIN

İDARE MÜDÜRÜ

Kadir ÇİMEN

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fatma AÇIK, Prof. Dr. Ali AKAR, Prof. Dr. Erdal AKSOY,
Prof. Dr. Levent BAYRAKTAR, Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, Mahmut ÇETİN, Dr. Erkan KARAGÖZ,
Prof. Dr. Nakış KARAMAĞARALI, Prof. Dr. Yunus KOÇ, Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN,
Ömer ÖZCAN, Prof. Dr. Serdar SAÇLAM, Prof. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK,
Adnan ŞENEL, Prof. Dr. Hasan YAYLI, Prof. Dr. Seyfi YILDIRIM

TEKNİK DÜZENLEME

Murat YÜKSEL

BÜRO

Kadir TUĞLACI

DAĞITIM

Mikail KARADAŞ

- TÜRK YURDU HAKEMLİ DERGİDİR -

TÜRK OCAKLARI GENEL MERKEZİ YÖNETİM KURULU

Genel Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZ, **Genel Başkan Yardımcısı:** Prof. Dr. Ayşe Filiz YAVUZ,
Genel Başkan Yardımcısı: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ, **Genel Sekreter:** Prof. Dr. Emrah ŞENEL,
Genel Muhasip: İrfan KAYA, **Genel Sekreter Yardımcısı:** Dr. Esabil EKER,
Genel Sekreter Yardımcısı: Mustafa Asım MUTLU, **Üye:** Dr. İbrahim ATABEY
Üye: Doç. Dr. Yusuf GÜNAYDIN, **Üye:** Dr. Sezgin KARASU,
Üye: Fatih AKMAN

DENETLEME KURULU

Başkan: Aziz Kâmil YILMAZ, **Üye:** Mehmet GÜLSÜN, **Üye:** Av. Sançar Sefer SÜER

KAPAK GÖRSELİ

Avni Arbaş, Atatürk Yağlı Boya, 1981

Abonelik

www.turkyurdu.com.tr internet sitesinden kredi kartına 12 taksit seçeneğiyle, EFT/Havale yolu ile **Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi** adına Ziraat Bankası Necatibey Şubesi **TR15 0001 0007 9506 5654 6350 01** numaralı IBAN'a, **257311** numaralı Posta Çeki hesabına ödeme yaparak abone olabilirsiniz.

Abonelik Ücretleri

Tek Dergi	100 TL
6 Aylık Türk Yurdu Aboneliği	600 TL
12 Aylık Türk Yurdu Aboneliği	1.100 TL
12 Aylık Kurum Aboneliği	1.500 TL
3 Aylık E-Dergi Aboneliği	140 TL
6 Aylık E-Dergi Aboneliği	150 TL
12 Aylık E-Dergi Aboneliği	220 TL
12 Aylık Yurt Dışı Aboneliği	120 Dolar

ADRES: Türk Ocağı Caddesi, Prof. Dr. Osman Turan Sokağı, No. 1 Çankaya/ANKARA

Baskı: Korza Yayıncılık Basım San. ve Tic. A.Ş.
www.korzabasim.com.tr - 0312 342 22 08

www.turkyurdu.com.tr

turkyurdu@turkyurdu.com.tr

0 (312) 229 69 74

[Turkyurdudergisi](https://www.facebook.com/Turkyurdudergisi)

[Turkyurdudergi](https://twitter.com/Turkyurdudergi)

[turkyurdudergisi](https://www.instagram.com/turkyurdudergisi)

Değerli Türk Yurdu Dergisi Okurları,

Bu sayıda belli bir mevzu üzerinde teksif olmadık. Cumhuriyet'in 100. yılı münasebetiyle hem Anadolu'da yeni bir devletin kuruluşunu hazırlayan faaliyetlerle alakalı yazılara hem yakın coğrafyamızdaki soydaşlarımızın Türk dünyasıyla alakalı kültürel faaliyetlerine hem de bu davada hizmeti geçen bazı tefekkür adamlarının biyografilerine yer verdik. Bunun dışında, Türk toplumunda felsefi düşüncenin gelişim imkânlarını araştıran yazılar da sayımıza dâhil edildi. Bu yazılardan birinde felsefi düşüncenin dil ile olan alakası incelenmiş, güçlü bir dilin felsefi düşünceye olan katkılarından bahsedilmiştir. Aslında dil meselesi sadece felsefeyi değil bütün düşünce hayatını alakadar edecek boyutta ehemmiyetli bir meseledir. Zira güçlü felsefeler, güçlü dillerle mümkündür. Bu sebeptendir ki felsefi bir düşünce inşa etmeye geçmeden evvel, onun hazırlayıcı malzemesi olan dili güçlü ve diri tutmak lazımdır.

Bu sayıdaki seçme yazılardan biri de Rus edebiyatının zirvelerinden olan Puşkin'in "Rusya'nın Müfterilerine" adlı manzum eserinden bahseden yazıdır. Bu manzum eser, ilk olarak Türkçeye tercüme edilmiş olması itibarıyla da kayda değerdir. Puşkin, Tolstoy ve Dostoyevski'yle beraber, sadece Rus edebiyatında değil dünya edebiyatında da iz bırakmış bir isimdir.

Dergide Dede Korkut'un bir hikâyesinden de bahsedilmiştir. Dede Korkut böyle bir girişte hakıyla tanıtılamayacak kadar büyük bir simadır. Zira onun Türk edebiyatındaki yerini Muharrem Ergin'in Dedem Korkut Kitabı'nın ön sözüne Fuat Köprülü'den naklen zikrettiği şu söz layıkıyla ifade etmektedir: "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koyarsanız Dede Korkut ağır basar."

Sayıda yer alan dikkat çekici yazılardan biri de Türk etnogeneziyle alakalıdır. Bu yazıda milletlerin tarih ve coğrafyanın beraberce inşa ettiği bir kültürel bütün olduğu anlatılmaktadır. Dolayısıyla milletin ortaya çıkması için tek başına ırk birliğinin yeterli olamayacağı, bunun bir kültürel tesirleşme neticesinde gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir. Etnogenez daha ziyade Rusya ve Batı Avrupa entelektüel hayatında işlenmiş bir mevzudur. Türkiye'de henüz yeni sayılabilecek bir dönemde ve sınırlı sayıda akademisyen tarafından çalışılmıştır.

Sayıda, "Portre" başlığı altında incelenen şahsiyetlerden birisi Abdullah Şaik, diğeri ise Ahmet Feyzi'dir. Her ikisi de çok yönlü şahsiyetlerdir. Sanat ve edebiyat sahalarında seçkindirler. Buna ek olarak Abdullah Şaik, Azerbaycan Türk Ocağının da kurucuları arasında yer almakla filen de Türklük davasına hizmet etmiştir.

Bugünün kültürel ve entelektüel hayatının önde gelen meselelerinden biri olan tercüme faaliyetiyle alakalı olarak da bir yazıya yer verdik. Bu yazıda tercüme faaliyetlerinin ideolojik gayelerle de kullanıldığından ve Türkiye'de bilhassa da Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki tercüme faaliyetlerinden bahsedilmiştir.

Yerimizin sınırlılığı dolayısıyla tabii ki bütün yazılar hakkında bilgi veremedik. Ama şu var ki burada bahsettiklerimizin dışındaki yazılar da kıymetli fikirler ihtiva etmektedir. Bu sebeple de bunları sadece birer misal olarak vermiş olup bir tercih tavrı ortaya koymuş değiliz.

Yazıyı, geçen ay kaybettiğimiz büyük değerimiz, yayın kurulu üyemiz Adnan Şenel Beyefendi'yi yâd ederek bitirelim. Ömrü, bizden sonra canı gönülden gözyaşı döküp, "Ne güzel insandı!" diyecek kişileri aramızda bırakarak tamamlamak kaçımıza nasip olur bilinmez ama bildiğimiz şudur ki muhakkak bu, güzel bir nasiptir. Adnan Şenel ömrünü böyle bir nasiple tamamladı. Kendisine Allah'tan sonsuz rahmet, yakınlarına ve sevenlerine de sabırlar temenni ediyoruz. Mekânı cennet olsun...

Ayşegül Büşra Paksoy

İÇİNDEKİLER

GENEL BAŞKANDAN

07

14 MAYIS SEÇİMİNİN MESAJI: CUMHURİYET'İN İKİNCİ YÜZYILINI DA TÜRK MİLLİYETÇİLERİ İNŞA EDECEKTİR

Mehmet Öz

AKADEMİK

27

FELSEFİYİ ANADOLU'DA YENİDEN YURTLANDIRMAK HAKKINDA DİL BİLİMSEL BİR DENEME

Meryem Çağıl

PORTRE

49

ABDULLAH ŞAİK TALIBZADE

Ülker Talibzade

AKADEMİK

10

TÜRK ETNOGENEZİ VE YENİDEN YÜKSELİŞ

Ömür Kızıl

AKADEMİK

31

CUMHURİYET DEVRİ MİLLİYETÇİLİK FİKRİNİN YAPISAL VE DİSKURSİF DEĞİŞİMİNE DAİR HİPOTEZLER

Salih Şimşek

PORTRE

58

DOĞUMUNUN 120. YILINDA TATAR YAZAR AHMET FEYZİ (1903-1958)

Roza Kurban

AKADEMİK

17

CUMHURİYET'İN İKİNCİ YÜZYILINDA TÜRK DEĞER SİSTEMATİĞİ

Aygün Akyol

AKADEMİK

45

İRAN'DA AZERBAJCAN/TÜRK HAREKETİNİN ÜSTÜN VE EKSİK TARAF LARI

Nesib L. Nesibli

AKADEMİK

63

A.S. PUŞKİN'İN "RUSYA'NIN MÜFTERİLERİNE" ADLI MANZUM SÖYLEVİ VE ONA DAİR BAZI MÜLAHAZALAR

Alihan Büyükçolak

FİKİR

68

**ÇEVİRİ VE İDEOLOJİ:
1939 VE 1946
YILLARI ARASINDA
TÜRKİYE'DE
ÇEVİRİYE ÇİZİLEN
YOL**

Barbaros Uzunköprü

AKADEMİK

75

**BASAT DEPEGÖZÜ
ÖLDÜRDÜĞÜ
BOYI'NA AXEL
OLRIK'İN EPİK
YASALARI
BAĞLAMINDA BİR
BAKIŞ**

Emrah Ece

AKADEMİK

82

**SANATÇILAR
ÇANAKKALE'DE
VE EDEBİYATTA
ÇANAKKALE**

Zeki Gürel

KİTAPİYAT

91

**HALKBİLİMİ
UZMANI
YAŞAR KALAFAT VE
ARKADAŞLARININ
HAZIRLADIĞI KİTAP
KATARI ESERLER
ÜZERİNE BİRKAÇ
SÖZ**

Dursun Yıldırım

PORTRE

93

**YÜREĞİNİ
OKUYUCUYA
BIRAKAN,
ÇAĞIMIZIN
YERLİ VE MİLLİ SESİ:
NECDET EKİCİ**

Mehmet Kartal

PORTRE

96

**ADNAN ŞENEL'İN
ARDINDAN:
ÇOK GÜZEL BİR
ADAMA VEDA
ETMENİN ZORLUĞU**

Dursun Kuveloğlu

HABERLER

98

**GENEL
MERKEZDEN
HABERLER**

HABERLER

101

**ŞUBE
HABERLERİ**

HABERLER

106

**TÜRK
DÜNYASINDAN
HABERLER**

ÇİZGİLER

109

Serdar Sağlam

A.S. PUŞKİN'İN "RUSYA'NIN MÜFTERİLERİNE" ADLI MANZUM SÖYLEVİ VE ONA DAİR BAZI MÜLAHAZALAR

Alihan Büyükçolak*

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, şüphesiz Rus edebiyat tarihinin en büyük simalarındandır. Kendisi, çağdaş Rus edebiyatının kurucusu unvanını taşımasının yanında, Rusların en büyük millî şairi olarak telakki edilmektedir. Aleksandr Sergeyeviç'e tevdi edilen bu unvan, onun eserlerinde sadece arı ve yüksek bir Rusça kullanmasından ötürü değildir. Aleksandr Sergeyeviç, Türk yazınında edebî kişiliğinin yanında, "Erzurum Yolculuğu"nu bir seyahatname metni kabul edersek seyyahlığı, "Pugaçev İsyanı'nın Tarihi"ni de bir tarih monografisi olarak kabul edersek tarihçiliği ile bilinirken, onu Rusların millî şairliği mevkiine taşıyan kimi eserleri dilimize hâlen tercüme edilmiş değildir. Onun bu başyapıtlarından birini de "Rusya'nın Müfterilerine" adlı siyasi od türünde yazılmış bir şiiri, daha doğru bir ifadeyle manzum söylevi teşkil etmekteydi. Yazım tarzı, üslubu ve içeriğine ek olarak yazımından sonra Rus insanı üzerinde bıraktığı etkisi itibarıyla, bu eserin Türkçemize ilk tercümesinin kısa bir tarihçe yahut ön söz ile yapılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Rus tarihinin en hareketli olduğu XIX. asırda Aleksandr Sergeyeviç, vatanperver bir münevver olarak zamanının siyasi olaylarına ve hareketlerine kayıtsız kalmamış, Rus milliyetçiliği düşüncesinin asırlardır eskimeyen en sanatlı söylemlerinin de şairliğini üstlenmiştir. Onun, bu çalışmada tetkik edilecek olan sözlerinin eskimezliği pek büyük ölçüde milliyetçi muhafazakâr Rus düşüncesinin asırların, siyasi şartların ve siyasi rejimlerin değişmesine rağmen bir söylem değişikliği tecrübe etmemesiyle de izah olunabilir fakat bu mesele, daha tafsilatlı ve hususi bir çalışmanın konusu olması gerektiğinden ötürü, yüzeysel olarak değinmek suretiyle çalışmamızda ona ancak sınırlı bir yer ayırmak durumundayız. "Rusya-Avrupa antagonizmi" yahut Rusya'da Batı karşıtlığı olarak da ifade edebileceğimiz bu söylem, bilhassa Kırım Harbi sonrasında jeopolitik ve medeni mensubiyet mefhumları ile iştigal eden Rus entelektüellerinin kimi çalışmalarının çıkış noktalarını teşkil etmektedir. Bunların en başında İgor Danilyevskiy'nin dilimize hâlen tercüme edilmemiş olan "Rusya ve Avrupa" (1869) adlı eseri, Konstantin Leontyev'in ancak geçtiğimiz sene tercüme edilmiş olan "Bizansçılık ve Slavlık" (1875) adlı

* Yüksek Lisans Talebesi. St. Petersburg Devlet Üniversitesi. Slav ve Balkan Ülkeleri Tarihi Kürsüsü.
alihan.buyukcolak@gmail.com

eseri, Nikolay Trubetskoy'un hâlen tercüme edilmemiş olan "Cengiz Han'ın Mirası: Rus Tarihi-ne Batı'dan Değil Doğu'dan Bir Bakış" (1912) adlı denemesi ve İvan İlyin'in (1883-1954) Rus milliyetçiliği ve kültürünü konu edinen makaleleri zikrolunabilir, ki bu sonuncu Rus münevverinin, hâlen görevde olan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı V.V. Putin'in hususi bir alâka gösterdiği, zaman zaman demeçlerinde eserlerinden alıntılarda bulunduğu bir filozof olmasının yanında Rusya'daki iktidar partisinin adının da (Yedina-ya Rossiya, Birleşik Rusya) makalelerinde pek çok kez anılması sebebiyle isim babası olduğunu zikretmekte fayda vardır. Yine zikretmekte fayda olan bir diğer husus ise bahsi geçen bu eserlerin, XIX. asırda Doğu Avrupa'ya mahsus, komşu iki Slav kavmin entelektüelleri arasındaki bir medeniyet tartışmasının mahsulleri olduklarıdır. Bu tartışmada Ortodoks, otokrasi taraftarı ve Rus olan zikrettiğimiz bu simaların muarızları olarak da Katolik, hürriyetperver ve Leh kökenli iki düşünce insanını bu hususta anmak bir zarurettir: František Duhinskiy (1816-1893) ve Adam Mitskeviç (1798-1855)... Rusya İmparatorluğu tebaası olan bu iki Leh entelektüel, Lehistan'ın hürriyetine kavuşması için verdikleri mücadele sebebiyle memleketlerini terk ederek harice sığınmak zorunda kalmış kimselerdir. Duhinskiy, Ruslar için çalışmalarında asla bu etnonimi kullanmazken, onların Avrupa medeniyet dairesine mensup olmadıklarının altını çizmek için "Rusların Turanlılığı Teorisi"ni geliştirmişti. Rusya'daki çağlar boyu süren "otokrat rejim kültürü" ile Türk soylu halklarla tarihî etkileşimin kaçınılmaz sonucu olan "çok sayıda Turan kökenli kelimelere" dayanarak bir manada Ruslarla Lehler arasındaki kadim çekişmenin tarihsel köklerine bir izahat getirme teşebbüsünde bulunmuştu. Adam Mitskeviç ise her ne kadar bir şair olsa da ayakları daha yere basan görüşlere sahip bir entelektüeldir ve Rusların Slavlıklarını bir tartışma konusu yapmaz. Rus otokrasisi onun çalışmalarında da önemli bir yer tutsa da bugün dahi Leh insanında umuma yaygın bir hususiyet olan dindarlıkta aşırılığının ve romantizminin etkisiyle "Leh milletine mahsus bir Mesihçilik" ideolojisinin mimarlığını üstlenmiştir. Rus otokrasisinin yaptırımlarına maruz kalan Leh milletini, çarmıha gerilen İsa Peygam-

ber ile özdeşleştirerek bir aşırı teşbihe başvuran bu ideoloji de aynı Duhinskiy'nin çalışmaları gibi evvela Leh toplumunu konsolide etmekten ziyade, Avrupa kamuoyunda bir infial yaratmayı önelemekteydi. Fakat Duhinskiy'den farklı olarak Mitskeviç'in ideolojisinin devrin Avrupa toplumuna da ince bir intizar içerdiğini teslim etmek gerekir. Zira Hristiyan inanç kaidelerine göre İsa Peygamber, çarmıhta katlandığı cefa ile insanlığın işlediği günahların kefareti ödemiştir. Dolayısıyla Mitskeviç'in tasavvurunda Leh hürriyetperverleri, Rus otokrasisinin ve Cermen taziyekinin elinden çektikleri cefalara göğüs geren kişiler olarak Avrupa cemiyetinin saadeti ve kurtuluşunun teminatı olan kimseler idi. Yine bu tasavvura göre Rusya, sıfatında Slavlık taşıyan bir devlet olarak Avrupalı bir kimliğin sahibi değildir.

Leh siyasi düşünce geleneğinde Rusların Avrupalılıklarının daha erken tarihlerde de tartışma konusu yapıldığı görülür. Rusya'nın ilk defa açık bir şekilde kıta Avrupası'nın dış çeperine itelendiği ve yarı Avrupalı bir ülke olarak değerlendirildiği "Asyalı ve Avrupalı Çifte Sarmatya Risalesi"nde müellif Miechowlu Mathias, bir bütün olarak Moskova Devleti'ni konu edinen bu ilk matbu eseri 1517 yılında kaleme alırken bir manada kendi devleti için de bir dış politika doktrini ortaya koymak gayesindedir: "Güney yurtları ve Hindistan'a kadar ki kıyı halkları Portekiz kralı tarafından keşfolundular. Öyleyse Kuzey Okyanusu'nda ve onun doğusu boyunca yaşayan halklarıyla birlikte kuzey yurtları da Leh kralının ordularınca keşfedilsin ve aleme tanıtılsınlar."¹ Gayet enteresan bir şekilde 1517'de kapladıkları alanların büyüklüğü ve bilinmezliği ile Amerika kıtasının yerlileriyle bir tutulan Ruslar için, bizim, ileri imparatorluk devri diye tesmiye etmekten yana olduğumuz bir çağda, Tütçev'in "Rusya ne akılla kavranabilir ne de arşınla ölçülebilir; yapmak lazım gelen ona sadece iman etmektir." şeklindeki beytini hatırlayacak olursak, XVI. asırdaki o aynı mukayese ölçütleri artık bir millî fazilet membaı olarak benimsenmiştir. Öyle ki bu kabulleniş, birazdan Türkçe tercümesini okuyacağınız şiire de yansımıştır.

Rus siyasi düşünce geleneğindeki müstesna

¹ Matvey Mehovskiy. *Traktat o dvuh Sarmatiyah*. Per. S.A. Anninskiy. Moskva: AN SSSR, 1936. S. 46.

yeri itibarıyla bizim, manzum söylev diye adlandırılmayı daha münasip gördüğümüz bu eser, Lehistan'da baş gösteren Kasım Ayaklanmasını (1830-1831) Rusya İmparatorluğu'nun kanlı bir şekilde bastırması üzerine Fransız Parlamentosu'nda Rusya'yı hedef alan bazı söylemlere ve Avrupa'dan Lehistan'a asker sevkine yönelik tartışmalara karşı bir reaksiyoner tepki olarak 1831 yılında kaleme alınmıştır. Bu devirde Puşkin artık eserlerinin büyük bir kısmını neşretmiş ve Rus kamuoyunda hususi bir sempatiye nail olmuş idi. Puşkin'in hayatında belirli dönemlerde çok daha üretken olduğu görülür. Bu dönemlere, hayatının geçtiği yerlerin adları verilir. Bunlardan ilki Boldino Güz'dür. Şair ağustos-aralık 1830 tarihleri arasında, atalarından miras kalan Bolşoye Boldino Köyü'nde hayatını geçirmiştir. Puşkin'in bu kapanışını, Napolyon Savaşlarından muzaffer olarak çıkmış, Avrupa ordularına galebe çalmış Rusya'nın, kültür alanında geri kalmışlığına karşı açılmış yeni bir savaş olarak değerlendirmek belki bir teşbih-i belîğ olabilir ancak Boldino Güzü öncesinde Puşkin'in aldığı kimi mektuplar ve kendisine ithaf edilmiş bazı şiirler gösteriyor ki Rus kamuoyu, Puşkin'den, tam da bizim yaptığımız benzetme minvalinde bir millî meseleyle iştiğal etmesini beklemekteydi. Aldığı bu mektuplardan birinde, "Büyük Petro, nasıl Rusya'yı büyük devletler arasına yükseltti ise siz de Rus şiirini, bütün halkların şiirleri arasında ona mukabil seviyeye yükseltiniz. Onun bunu tek başına yaptığı gibi siz de bir başınıza yapınız, bize düşen ise takdir ve hayret etmek olacaktır."² şeklinde bir pasajla karşılaşırken, kendisine ithaf edilen bir şiirde başka bir Rus entelektüel büyük şaire şöyle seslenmektedir:

*Her bir zerresiyle Rusların düşünce organısın sen!
Önder Derjavin tarafından kutsanmış
Avrupa meclisindeki vekilimizsin
Rusyaluların zaferine çalan çansın sen!³*

Rus edebiyat tarihi, bizim tahsil ve ihtisas alanımız olmasa da Kilise tarihi üzerine aldığımız tahsil ve yaptığımız okumalar, ondan ayrı düşünülemez olan Rus düşünce hayatına dair eserlerle de hemhal olmamızı gerektirmiştir. Aleksandr Sergeyeviç'in bu manzum söylevi, kaleme alınışından yaklaşık iki asır geçmesine hâlen Rus muhafazakâr düşüncesinin en kuvvetli beyanını, en sanatlı ve epik bir numunesini teşkil etmektedir. Bilhassa hâlen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna Savaşı günlerinde, Rus siyasetçiler, yazarlar ve gazeteciler tarafından defaatle anıldığına, çeşitli vesilelerle pek çok kez atf edildiğine şahit olmamız sebebiyle, Rus düşünce hayatına dair metinlerin çevirisi uğraşlarımızda önceliği bu esere tanıma ihtiyacını hissettik. Çevirimizin, Rusya'daki Batı karşıtlığı fenomeninin ana motivasyonlarından birini ortaya koyarken, Türk okurunu da Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in yazınımızda yeteri kadar işlenmemiş olan entelektüel kimliğiyle tanıştıracacağı kanaatindeyiz.

² Bir pasajını alıntıladığımız Ye. A. Baratinskiy'nin bu mektubunun tam hâli ve Puşkin'e bu minvalde gelen diğer mektuplar için bk. Polnoye sobraniye soçineniy A.S. Puşkina. t. 13, Moskva: Voskreseniye, 1994. S. 253.

³ S. P. Şevıryev adlı şairin bu şiiri için bk. Poeti 1820-1830-h godov. T.2, Leningrad: Sovyetskiy pisatel', 1972. s. 190-191.

Rusya'nun Müfterilerine! A. S. Puşkin. 1831.

Neyin tantanasını yapıyorsunuz siz, ey güruh vaizleri⁴?
Ne diye aforozla tehditler savuruyorsunuz siz Rusya'ya?

Nedir sizi böyle hezeyana uğratan? Litvanya'nın ayaklanmaları⁵ mı?

Vazgeçin bu işlerden, Slavların kendi aralarındaki bir meseledir bu,

Hane içi, kadim, tarihin tekerrür ettirdiği⁶

⁴ Metnin aslında "vitiy" diye geçen bu kelime, "nâtik, vaiz, hatip" anlamlarını vermekte olup, Rus Mason Cemiyetlerinde kullanılan Slavca bir unvandır. Aleksandr Sergeyeviç'in bu manzum söylemi, kendilerine ithafen kaleme aldığı Mason Locası üyeleri Fransız Parlamento mensuplarını hedef almaktadır. Seçkin elite mahsus bu unvanı Puşkin, burada "güruh yahut yığın" manasında kullanılan "narodny" kelamıyla alaya almaktadır.

⁵ 1830 yılındaki Leh ayaklanması, Litvanya'da değil Lehistan'ın başkenti Varşova'da başlamıştı. Puşkin burada, bizim Türk edebiyatında tecahül-i ârif dediğimiz o bilmezlikten gelme sanatına başvurarak bir anlam inceliği yaratmaktadır. Bu anlam inceliği ile önemli bir detaya işaret etmektedir: Altın Orda'nın Doğu Avrupa egemenliği son bulduktan sonra yükselen Moskova Devleti'nin karşısında evvela Lehistan ve Litvanya, sonra da bu iki devletin yekvücut bir siyasi teşkilata büründükleri Leh-Litvan Birliği ortaya çıkmıştır. II. Yekaterina devrinde bu siyasi teşkilat, tamamen artık bağımsızlığını yitirmiştir. II. Yekaterina, bu siyasi teşkilatı, cumhuriyetçi bir devlet olması sebebiyle komşu iki Cermen hanedanıyla birlikte müşterek bir operasyon ile ortadan kaldırmıştı. Böylece de bu işgal hareketi, Avrupa'nın iç huzuru için yapılması gereken bir müdahale olarak lanse edilmiştir. Fakat sonraki tarihlerde Lehistan'ın ve Litvanya'nın devlet sembolünden kartallar beyaz iken Habsburgların, Hohenzollerin ve Romanovların armalarında kartallar siyah renkli olmasına atfen "Ak Kartal'ın tüylerinin Kara Kartallar tarafından yolunması olarak" yorumlanmıştır. Dolayısıyla Puşkin burada tarihsellik yaparak, geçmiş zamanda Lehistan'ın hem Rusya hem de Avrupa için ortak bir tehdit olduğu telmihinde bulunmaktadır.

⁶ "Hane içi" ifadesini burada karı-koca arasındaki bir anlaşmazlıktan ziyade Puşkin'in zihin aleminde, baba ile oğul, ağabey ile küçük kardeş arasındaki bir kavga olarak algılanması gerektir. Biz Puşkin'in burada baba ile oğul arasındaki bir olayı düşünerek bu kelamı ettiği zannındayız. Zira Kasım Ayaklanmasını bastıran Rus müdahalesi gerek Puşkin gerekse de dönemin Rus kamuoyu tarafından bir "tedip seferi" olarak algılanmaktaydı. Yani Lehleri hizaya getirmek, onları "terbiye ederek" cezalandırmak gayesindeydi. Dolayısıyla burada "hane içi" ifadesiyle şair, icra edilmiş olan askeri hareketin Rusya İmparatorluğu için devrin bir hukuk normu olan "jus patrium" (Baba hakkı) yani tedip ve uslandırma hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmektedir.

Hele ki sizin, hiç çözemeyeceğiniz bir meseledir bu!

Artık epey bir vakit oluyor bu kabilelerin,
Düşman belleyişlerini birbirlerini;

Zaman zaman fırtına koptuğunda boyun eğen,
Ya onların ya da bizim taraf olmuştur her zaman?

Bu eşitsiz kavgada peki ayakta kalan hangisi olacaktır.
Burnu büyük Leh mi yoksa vefalı Ross mu?

Slav nehirleri, Rus denizine dökülüp onu sulayacaklar mıdır?

Yoksa bu deniz kuruyup gidecek midir? İşte mesele bundan ibarettir.

Rahat bırakın bizi,

Kanla yazılmış bu ahidin aşınası değilsiniz siz,

Anlayamayacağınız, yabancı olduğunuz
ailevi bir kindir bu!

Kremlin midir Prag mıdır⁸

tedir. Bu tasavvur, Rusya-Avrupa antagonizminin tarihsel seyrinde Puşkin'den sonra daha da kuvvetlenmiştir. Öyle ki mesela *Velikorusluk*, *Malorusluk* ve *Belarusluk* olarak "Rus milletinin Üçlü Birlik Naziresi"ne göre bugünkü Ruslar, diğerlerinin ağabeyi olarak Velikorusluğu üstlenirken, sonradan Ukrain adını alacak olan Slavlara ise "Küçük Rus" minvalinde Malorusluk tevdi edilmişti. Asırlar geçmesine rağmen içinde bulunduğumuz yıllarda Ukrayna'da devam eden savaşa ise günümüz Rus muhafazakâr milliyetçiliğinin yaklaşımı aynı ile bakidir. Bu son savaşın fiiliyatta ne derece "hane içi" kaldığı tartışılır ama düşünce boyutunda bu savaşın bir Rus muhafazakarının dimağına düşürdüğü sahnede bir ağabey, yaramaz küçük kardeşini el yordamıyla uslandırmaya çalışmaktadır.

⁷ Lehler ile Ruslar arasındaki savaşların tarihi, erken Orta Çağ'a dek uzanmaktadır. İlk Rus kroniği olan *Geçmiş Yılların Hikâyesi*'nde ilk Leh-Rus çatışması X. asrın ilk çeyreğine denk düşmektedir. Sadece XIV. asra dek iki taraf arasında 6 kez savaşa sebep olan toprak parçasını, Orta Çağ'da "Çerven şehirleri" diye tesmiye olunan bugünün Lviv merkezli Batı Ukrayna bölgesi teşkil etmekteydi. XIV. asırda artık Altın Orda'nın bölgedeki kısa süren hâkimiyeti sonlandıktan sonra, XX. asra dek bölgenin iki karşı taraf arasında defalarca el değiştirdiği görülür. Aleksandr Sergeyeviç hem bu tarihî tekerrürlere hem de yan 1591-1613 arasındaki Fetret Devri'nde Moskova'nın Lehler tarafından geçici olarak işgal edilmesine gönderme yapmaktadır.

⁸ Prag, Avrupa'da en batıda kalan Slavların, Çeklerin tarihi başkentleridir. Kremlin ise en doğudaki tarihî Slav başkentindeki kale-saraydır. Burada Puşkin'in gönderme yaptığı mesele, Çek başkentinin de tarihsel olarak

umurunuzda bile değildir sizin,
Umutsuz bir kavgaya girmek macerası
Sırf bize karşı bir kininiz var diye sizin,
Akılsızca işlere sokuyor başınızı.

Ne diyedir peki bu? Hadi cevap verin:
Küllerine savrulan Moskova'nın yıkıntıları üzerinde,
Sizin o altına yatıp da pek bir yücelttiğiniz zati⁹,
Şuursuzmuşçasına kabul etmedik diye mi biz?
Çarlıkların kible belledikleri o putu alıp
Ve yerin de dibine çalıp,
Avrupa'nın hürriyetinin, şerefının ve huzurunun tüm
bedeli bizce,
ve bizim kanımızla ödendi diye mi yoksa¹⁰?

Lafa geldi mi yavuzsunuz, icraatta görelim!
Yoksa ihtiyar bahadırı ölüm döşeginde,
İzmail süngüsünü¹¹ de namluya germekten aciz mi sa-
nırsınız?

Yoksa Rus çarının sözü kudretini mi yitirdi?
Yoksa Avrupa ile bir daha mı tartışmak düşüyor bize?

Yoksa Rus'un zaferlerinin artık kesildiğini mi sanır-
mız?

Gözünüze az gelmeye mi başladık yoksa?

Perm'den Tavridiya'ya,¹²

bir Cermen tahakkümü tecrübe etmiş olmasıdır. Öyle ki
mesela, Martin Luther'den yaklaşık bir asır kadar evvel
Prag'ta ortaya çıkan Hussit Hareket, Çekler için ana dil-
de ibadet ve eğitim hakkı talep ediyordu ve bu hareket
Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu tarafından kanlı bir
şekilde bastırılmıştır. Dolayısıyla burada Puşkin, Avrupa
medeniyetine dair müspet eylemleri Slavlar icra ettikle-
rinde, Avrupalı milletlerin bu başarılarla kayıtsız kaldığı
ithamında bulunmaktadır.

Napolyon Bonapart'ı kastediyor.

Fransız İhtilali'nin üçleme söylemine (özgürlük, eşitlik
ve kardeşlik) ve bu ilkelerin benimsendiği İhtilal Fran-
sa'sının Napolyon Savaşlarında Kıt'a Avrupa'sında yol
açtığı yıkımlara gönderme yapıyor.

1787-1791 Rus-Türk Harbi'nde, bugün Ukrayna-Odesa
toprakları içerisinde kalan İsmail Kalesi'nin Aleksandr
Vasilievic Suvorov'un kumandasındaki Rus birlikleri ta-
rafından kritik bir süngü hücumu ile alınmasına gönder-
me yapıyor.

⁹ Kırım Yarımadası'nın antik devirlerdeki adı.

Buz gibi Fin kayalıklarından, lav gibi Kolhida'ya,¹³
Sarsılmışsa da yıkılmamış Kremlin'den,¹⁴
Âtil Çin'in duvarlarına dek uzanan,
Parıldayan o çelikten kürküyle Rus yurdunun,
Ayağa kalkmayacağını mi sanırsınız?..

Öyleyse gönderiverin bize, ey vaiz zevat,
O azman oğullarınızı:
Yerleri hazırdir onların ovalarında Rusya'nın,
Yollarına aşına oldukları¹⁵ o mezarlar arasında.

¹³ Gürcistan'ın kıyı boylarının antik devirlerdeki adı.

¹⁴ XVII. asırda Fetret Devri'nde Lehler, XIX. asırda da Na-
polyon'un seferi sonrasında Fransızlar tarafından başarı-
sızlıkla sonuçlanan işgallere gönderme yapıyor.

¹⁵ Napolyon'un "Büyük Ordusu" Moskova Seferi esnasın-
da açlık, iklim şartları, hastalık ve Kuzey'in İhtiyar Tilkişi
Kutuzov'un taktik harpleri neticesinde büyük kayıplar
vermiştir. Bilhassa Kutuzov'un uzun ricattan sonra ar-
tık Fransız başkentine dek sürecek olan o uzun taarru-
za kalkmasıyla, Fransız ordusu geri çekiliş esnasında
ölülerini defnetme imkânı dahi bulamamıştır. Savaş
sonrasında ise bu toplu mezarlar Fransızların, Doğu Av-
rupa'daki önemli ziyaret mekânlarına dönüşmüştür.